

ÇÜRÜYEN SOSYAL DEVLET VE 'MALİ DİSİPLİNİN' TOPLUMSAL MALİYETİ

Özgür MÜFTÜOğLU

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniv. İ.İ.B.F. Öğr. Üyesi

Giriş: Devletin Sosyalleşme Süreci

Kapitalist sistemde devletin işlevleri, büyük ölçüde benimsenmiş olunan sermaye birikim rejiminin gerekleri doğrultusunda biçimlenir. Bunun istisnası, 19. yüzyıl sonlarında, burjuva egemenliğindeki sisteme karşı bir tehdit oluşturan işçi sınıfı mücadelesi ile 1917 Ekim Devrimi'yle biçimlenen reel sosyalizmin varlığıdır. Burjuva sınıfının iktidarı ele geçirdiği Fransız İhtilali ile işçi sınıfı mücadelenin kapitalizm üzerinde tehdit oluşturmaya başladığı 19. yüzyıl sonları arasındaki yaklaşık 100 yıllık dönemde liberal devlet anlayışı egemen olmuştur. Kapitalist sistemin temel iktisadi anlayışı da olan liberalizmde esas olan tüm ekonomik işleğin (ve dolayısıyla siyasal ve sosyal yapının) serbest piyasa ekonomisi içerisinde özel girişimciler eliyle yürütülmesidir. Burada devletin işlevi, mülkiyetin ve girişimcilik özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırarak, sistemin bütünlüklü bir biçimde işlemlerini sağlayacak ekonomik ve siyasal ortamın var olmasını ve korunmasını sağlamaktır.

Liberal devlet anlayışının mülkiyeti ve girişimciliği geliştirmeyi ve korumayı üstlenen işlevi içerisinde, mülkiyet sahibi olmayan ve emek gücünü

satarak geçinmek zorunda olan geniş toplum kesimleri için üstlendiği herhangi bir görev yoktur. Aksine, sanayileşme sürecinin de etkisiyle giderek yoksullaşan ve sefalete sürüklenen bu kesimin bir araya gelerek karnını doyurabilmek, daha insani koşullarda çalışmak üzere ortaya koyduğu talepler, girişimcilik özgürlüğünün önünde engel olarak görülmüş ve en sert biçimde engellenmiştir. Zira, kapitalist üretim ilişkileri içerisinde alınıp satılabilir bir 'meta' olarak kabul edilen emek gücü, kapitalist sistemin özünü oluşturan sermaye birikiminin temel kaynağı olarak görülmüştür.

Sermaye, birikiminin temel kaynağını emek gücünden elde edilen artı değerde gördüğu için emekçi sınıfın üretim süreci üzerindeki taleplerini reddeden liberal devlet anlayışı sağlık, alt yapı gibi en yaşamsal talepleri dahi geri çevirmiştir. Çünkü, bu anlayışa göre, içeriği ne olursa olsun her türlü hizmet, üzerinden kâr sağlanması gereken bir 'meta' niteliğindedir. Bu nedenle de toplumsal nitelikteki bu tür hizmetler, devletin sorumluluk alanına girmemektedir.

En yaşamsal talepleri dahi liberal devlet tarafından sürekli olarak engellenen emekçi kesimler, işçi sınıfı bilinci içerisinde yüzyıl boyunca sürecek

toplumsal bir mücadeleye girişmişlerdir. Öncülüğünü Karl Marx ve Frederich Engels'in yaptığı 'bilimsel sosyalizm'in de katkısıyla işçi sınıfı hareketi siyasal bir içerik kazanmış ve sosyalizm, kapitalizme alternatif bir sistem olarak talep edilmeye başlanmıştır.

Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren güçlenen işçi sınıfı hareketi, sermaye sınıfı ve onların iktidarda bulunan temsilcileri tarafından kapitalist sisteme karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu tehdidin önlenmesi için ise işçi sınıfının kapitalizme olan karşıtlığını önlemek amacıyla, başta sosyal güvenlik olmak üzere devlete birtakım sosyal işlevler yükleyecek düzenlemelere gidilmiştir. Bu konuda ilk kurumsal düzenlemeler ise sosyalist akımların merkezi durumunda bulunan Almanya'da Bismarck tarafından 1880'li yıllarda gerçekleştirilmiştir (1).

Özellikle, sanayileşmiş Avrupa ülkelerinde sosyal güvenlik sisteminin kurumsallaşması ve mülk sahibi olmayan halk kesimlerine de siyasi hakların tanınması, işçi sınıfı içinde devrimci ve reformist ayrışmalara yol açmış ve 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde işçi sınıfı bilimsel sosyalizmden önemli ölçüde kopmaya başlamıştır. Bu süreçte 1917 Ekim Devrimi, sosyalizm tehdidini tekrar gündeme getirmiş ve özellikle, Avrupa ve ABD işçi sınıfının sosyalizme yönelmesini engellemek amacıyla sosyal haklarda yeniden birtakım iyileştirmeler sağlanmıştır.

20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar büyük ölçüde işçi sınıfının ve reel sosyalizmin tehdidi ile gelişme gösteren sosyal haklar, 1929 yılında kapitalist sistemin içsel çelişkileri nedeniyle ortaya çıkan krizle birlikte yeni bir boyuta taşınmıştır. Yoğun emek sömürüsüne dayalı klasik liberal anlayışla belirlenen ücretlerin, gelişen üretim ve yönetim teknikleri sayesinde giderek artan üretime yeterli talep oluşturamamasından kaynaklanan bu krizi aşmak üzere talep yönlü ekonomi politikaları benimsenmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen politikalar adıyla ifade edilen talep yönlü ekonomi politikaları özellikle merkez kapitalist ülkelerde uygulamaya konulmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bu gelişmeler ile devlet, mülkiyeti güvence altına almanın yanı sıra sosyal hakları da güvence altına alan 'sosyal devlet' kimliğine bürünmüştür. Devlete 'sosyal

olma özelliğini kazandıran en temel özellik kuşkusuz, 'geliri yeniden bölüştürme' işlevinde ortaya koyduğu tercihlerdeki farklılaşmadır. Yukarıda belirlemeye çalıştığımız gibi işçi sınıfı mücadeleleri ve reel sosyalizmin de tehdidi altındaki kapitalist sistem, kendi içsel çelişkileri ile ortaya çıkan kriz sonrasında yeni bir birikim rejimi benimsemiştir. Bu rejimde, Fordizm ile hızla artan üretime yönelecek olan talebi artırmak en önemli hedeflerden biridir. Bunun için de emekçiler başta olmak üzere sermaye dışındaki toplum kesimlerinin de satın alma gücünün artırılması gerekir. Bunun bir yolu, toplu pazarlıklar yoluyla ücretlerin reel olarak yükseltilmesidir. Diğer yol ise 'devlet' mekanizması üzerinden gelirin, sermaye dışı toplum kesimlerinin satın alma gücünü de artıracak biçimde yeniden bölüştürülmesidir.

Sosyal devletin geliri yeniden bölüştürme işlevinin iki temel aşaması vardır. Birinci aşamada devlet, sermayenin artı değerden elde ettiği kâr üzerinden vergi alır. İkinci aşamada ise sermayeden alınan vergilerden oluşan kaynağı eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlara yaptığı 'sosyal' nitelikli harcamalar yoluyla sermaye dışı toplum kesimlerine aktarır. Diğer bir söyleyişle, sermayenin emek üzerinden elde ettiği artı değer bir parçası, devlet eliyle diğer toplum kesimlerine aktarılmış olur.

1950'li yılların başlarından 1970'li yılların başlarına kadar geçen yaklaşık 20 yıllık süreçte merkez kapitalist ülkelerde etkin biçimde uygulanan 'sosyal devlet' anlayışı, az gelişmiş çevre ülkelerde ise kısmen uygulanma olanağı bulmuştur. Uygulanma düzeyine de bağlı olarak 'sosyal devlet' anlayışı, emek ve sermaye arasındaki temel ilişkiyi ortadan kaldırmamakla beraber, bu dönemde artan refahtan emekçi kesimlerin de pay almaları sağlanmıştır.

Sosyal Devletin Çöküşü Liberal Devletin Yeniden Doğuşu

Ancak, 1970'li yıllarla birlikte kâr hadleri yeniden düşmeye başlamış, reel ücretler verimlilik düzeyini aşmış ve istikrarlı sermaye birikim olanakları ortadan kalkmıştır. Diğer bir ifadesi ile kapitalizm tekrar bir krize girmiştir. Kapitalizmin bu yeni krizinin temel sorumlusu olarak da emeğin örgütlü olduğu 'üretim sistemi'ni ve sosyal harcamalar yoluyla geliri yeniden bölüştüren 'sosyal devlet'i gös-

teren anlayış kabul görmüştür. Yeni liberal politikalar olarak da isimlendirilen bu anlayış, 1970'li yılların ortalarından itibaren başta, ABD ve İngiltere olmak üzere kapitalist ülkelerde benimsenmeye başlanmış ve uygulamaya konulmuştur.

Bu doğrultuda sermaye, ucuz emek bölgeleri ve yeni pazarlara yönelmiş; fabrika tipi üretim, işçi sınıfı örgütlülüğünün zayıf olduğu (ya da hiç olmadığı) küçük ve orta ölçekli işletmelere kaymış; üretimde teknolojinin yoğunluğu artmış; üretim sürecinde istihdam ve çalışma biçimleri esnekleştirilmiş; işçilerin birbirleriyle rekabetini artırarak verimliliği yükseltmeye dayanan performans dayalı ücret sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Diğer taraftan ise yine bu politikalar doğrultusunda devlet, sosyal işlevlerini terk ederek, liberal anlayış ile yeniden yapılandırılmaya başlamıştır. Böylece devlet, bir taraftan üretimden çekilirken diğer taraftan, sosyal devletin gereği olarak gerçekleştirdiği sosyal harcamaları olabildiğince kısmış ve (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik vd.) kamu hizmetlerinin ya özelleştirilmesi ya da piyasa kurallarına göre yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir(2).

Yeni liberal politikaların uygulamaya konulması ile birlikte, 1929 krizi sonrasında kısmen, 1950'li yılların başından itibaren ise etkin olan talebi düzenlemeye yönelik birikim rejimi sonlanmıştır. Bunun yerine ise daha önceki birikim rejiminin karakteristik özelliklerini taşıyan, arzı düzenlemeye yönelik bir birikim rejimi egemen hale gelmiştir. Birikim rejimindeki bu dönüşümün yanı sıra, 20. yüzyılın başlarında bilimsel sosyalizmden kopan ve kapitalist sistemle bütünleşen sendikalar sayesinde işçi sınıfı hareketi, önemli ölçüde işlevsizleşmiştir. Öte yandan, işçi sınıfı hareketiyle birlikte kapitalist sistem üzerinde tehdit oluşturan Sovyet Bloğu da 1970'lerle birlikte zayıflamış ve 1980'li yılların sonlarında dağılmıştır. İşçi sınıfı ve reel sosyalizmin tehdit olmaktan çıkmasıyla birlikte yeni liberal politikaların yaşama geçirilmesi de kolaylaşmıştır.

Üzerindeki tehditlerden arınan kapitalist sistem, bir taraftan esnek üretim sistemlerine geçerken diğer taraftan da devleti, piyasa koşulları doğrultusunda yeniden yapılandırma sürecine girişmiştir. Ancak, geniş toplum kesimlerinin mevcut haklarında gerileme anlamı taşıyan bu süreçte tepkileri önleyebilmek amacıyla yoğun bir propaganda

faaliyetine girişmiştir. Devletin yeniden yapılanmasına yönelik propagandanın başlıca söylemi: 'Devlet, toplumun üzerine yük oluyor, bu nedenle devletin küçültülmesi gereklidir.' şeklinde olmuştur (3).

Devletin liberalleştirilmesi amacını taşıyan propagandaların yanı sıra, bir taraftan kamu işletmelerine yenileme yatırımları yapılmayarak bu işletmeler verimsiz hale getirilirken, diğer taraftan da eğitim, sağlık gibi temel nitelikteki kamu hizmetlerine genel bütçeden ayrılan pay azaltılmıştır. Böylece, devletin üretim ve hizmet alanında başarısız olduğu düşüncesi, 'devletin küçültülmesi' sloganına da destek olacak biçimde kullanılmıştır. Devletin sunduğu üretim ve hizmetlerin etkinsizliği ve verimsizliği, bu alanların özel sektöre bırakılması ya da piyasa mekanizması içerisinde işletilmesi düşüncesinin toplum tarafından da kabullenilmesini sağlamıştır. Öte yandan, sendikaların güç kaybetmelerine bağlı olarak, ücretlerin ve diğer sosyal hakların baskı altında tutulması, kamuda çalışanların da mevcut yapıdan şikayetçi olmalarına neden olmuştur. Bu nedenle gerek KİT'lerde çalışan işçiler gerekse, kamu hizmetlerini sunan emekçiler arasında dahi, 'Bundan daha kötüsü olmaz.' düşüncesiyle özelleştirme ve piyasalaştırma meşru görülür hale gelmiştir.

Toplumun devletin dönüşümüne ikna edilmesi ve piyasa devletin meşrulaştırılmasına yönelik propaganda çabaları, gerek Türkiye'de gerekse diğer kapitalist ülkelerde önemli ölçüde başarıya ulaşmıştır. Türkiye, Arjantin, Şili gibi bazı ülkelerde askerî darbeler bu 'ikna' sürecini önemli ölçüde hızlandırmıştır. Öte yandan, 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Doğu Bloğu'nun çözülmesi ise başta merkez kapitalist ülkeler olmak üzere tüm kapitalist dünyada bu süreci hızlandıran bir etki yaratmıştır.

Liberal Devletin Yeniden İnşasında Baş Aktör: Maliye Politikaları

Maliye politikaları, devletin sosyal yönünün bütünüyle tasfiye edilmesi ve liberal devlet anlayışına uygun olarak yeniden yapılandırılmasında kullanılan en temel araçlardan biridir. Maliye politikalarının uygulanmasında üç temel unsur vardır.

Bunlar; 'vergiler', 'devlet harcamaları' ve 'devlet borçları' dır.

Devletin en temel gelir kaynağı olan 'vergi'ler, sosyal devlet anlayışında, sosyal harcamaları karşılamak üzere ağırlıklı olarak sermaye kesiminden alınmaktadır. Liberal devlet anlayışına göre ise sermaye üzerindeki vergi yükü, maliyetleri artırmakta ve küresel rekabet içerisinde sermaye kesimini olumsuz yönde etkilemektedir. O halde toplam vergiler içinde sermayeden alınan doğrudan vergilerin (gelir ve kurumlar vergisi) payı azaltılmalı, buna karşılık tüketim üzerinden alınan ve büyük ölçüde sermaye dışı toplum kesimlerince ödenen dolaylı vergilerin (KDV, ÖTV gibi) payı artırılmalıdır.

Devletin, liberal anlayışa göre yeniden yapılanması 'devlet harcamaları'ndaki tercihlere de önemli ölçüde yansımaktadır. Sermaye dışı kesimlerin satın alma gücünü artırarak talebi düzenlemeyi hedefleyen sosyal devlette harcamalar içerisinde en önemli pay, eğitim, sağlık gibi sosyal harcamalardır. Oysa, liberal devlet anlayışında diğer tüm üretim ve hizmet alanları gibi eğitim, sağlık gibi kamu hizmetleri de üzerinden kâr elde edilmesi gereken birer 'meta'dır. Yani, bu hizmetlerin finansmanı devlet tarafından değil, bu hizmetten yararlananların ödeyeceği ücretler üzerinden karşılanmalıdır. Bu nedenle de devletin sosyal harcamalar kalemi, olabildiği ölçüde azaltılmalı, diğer bir söyleyiş ile, sosyal işleve sahip devlet, küçülmelidir. Buna karşılık devlet, küresel rekabet ortamı içerisinde tutunabilmesi için sermayeyi sürekli olarak teşvik etmelidir. Yani, sermayeyi koruyan, kollayan, onu sürekli olarak destekleyen devlet, büyümelidir.

Sermaye dışı toplum kesimleri için küçülen; ama, sermayeye aktardığı teşvikler nedeniyle daha da büyüyen devletin finansmanın dolaylı vergiler ile karşılanması mümkün değildir. Bu nedenle de liberalleşme doğrultusunda yeniden yapılanan devlet bütçesi, sürekli olarak açık vermek durumdadır. Bu açıkların kapatılması için öngörülen çözüm ise 'borçlanmak'tır.

Devlet, ihtiyaç duyduğu borçlanmayı dışarıdan ve içeriden sağlayabilir. İç borçlanmada, devlete borç verebilecek kesim, yerli sermayedir. Devlet, sermayeyi teşvik etmek için vermiş olduğu açığı kapatmak amacıyla teşvik verdiği sermayeden yüksek oranlı faiz karşılığında borçlanmaktadır.

Böylece devlet, büyük ölçüde toplumun sermaye dışı kesiminden dolaylı vergiler yoluyla elde ettiği kaynağı sermaye kesimine aktarmaktadır.

Devletin bütçe açıklarını sadece iç borçlanma yoluyla karşılayabilmesi genellikle mümkün olmaktadır. Bu nedenle dış kaynaklardan da borçlanmak gerekli hale gelmektedir. Devletlerin diğer ülkelere borçlanmasının yanı sıra, özellikle az gelişmiş ülkelere dış borçlanma için gösterilen ortak adres, kapitalist sistemin uluslararası finans kuruluşları olan Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB)'dir. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyayı kapitalist sistemin gerekleri doğrultusunda yönlendirmek amacıyla oluşturulan bu kuruluşlar, kendilerinden borç talebinde bulunan ülkelerin ekonomilerini bütünüyle kontrol altına almaktadır (4).

Kapitalist sistemdeki yeni liberal dönüşüm sonrasında da bu finans kuruluşları, kuruluş amaçlarına da uygun olarak, vermiş oldukları borçlar karşılığında, devletlerin yeniden yapılandırılması yönünde yaptırımlar içeren programlar sunmaktadır. Borçlanan devletler bir taraftan giderek artan borçlarını ödeyebilmek, diğer taraftan da kendilerine sunulan programları uygulama gerekçesiyle 'mali disiplin'i sağlamaya çalışmaktadır. Mali disiplin ile hedeflenen, kamu gelirleri ile giderlerinin denkleştirilmesidir. Bu amaçla, kamu gelirlerinin artırılması, kamu giderlerinin ise olabildiğince düşürülmesi gerekmektedir.

Liberal devlet anlayışı içerisinde mali disiplinin uygulamasının amacı, kamu gelirlerini sermayeye yük olmadan artırmak, kamu giderlerinin ise borçların ödenmesini ve sermayeye aktarılan teşvikleri engellemeden azaltılmasını sağlamaktır. Sermaye üzerinde bir yük oluşturmadan kamu gelirlerini artırmanın iki temel yolu vardır. Bunlardan biri, kamu malları ve hizmetleri ile işlenebilir doğal kaynakları özelleştirmektir. Diğer yol ise sermaye dışı kesimlerden alınan dolaylı vergileri artırmaktır. Kamu giderlerini borçlar ve teşviklere dokunmadan azaltmak için izlenecek yol ise personel giderlerini, yani ücretleri düşürmek ve sermaye dışı kesimlerin yararlandığı sosyal harcamaları kısmaktır.

Türkiye'de Devletin A-Sosyalleşmesi 'Mali Disiplinin' Toplumsal Maliyeti

Bir çevre kapitalist ülke olarak Türkiye'de de devletin yeni liberal politikalar doğrultusunda ye-

niden yapılandırılmasına yönelik aşamalar, diğer çevre ülkeler ile benzer nitelikler taşımaktadır. Bu bağlamda, yeni liberalizmle resmen 24 Ocak 1980 Kararları'yla tanışan Türkiye'de 12 Eylül 1980 askerî darbesi, bu politikaların yaşama geçirilmesinde karşılaşılabilecek toplumsal tepkileri önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. 12 Eylül'ün yarattığı ve 1980'li yılların sonlarına kadar etkin biçimde süren baskı ortamı içerisinde, ücretler reel olarak düşürülmüş, sosyal harcamalar kısılmış ve KİT'lere yenileme yatırımları yapılmamıştır. Bu da KİT'lerin ve kamu hizmetlerinin niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzluklar, özelleştirme ve kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması yönünde bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Yine aynı dönemde, sermaye üzerinden alınan kurumlar vergisi düşürülmüş, çeşitli adlar altında sermayeye verilen teşvikler artırılmış ve böylece kronik bütçe açıkları ortaya çıkmıştır (5).

Doğu Bloğu'nun bütünüyle çözüldüğü ve kapitalizmin tek kutup haline geldiği 1990'lı yıllarda yeni liberal politikalar, uluslararası düzlemde daha etkin biçimde yaygınlaştırmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda, kapitalist sistemin temel kurumları olan OECD, DB, IMF, AB ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), ikili ve çok taraflı anlaşmalarla yeni liberalizmi yaygınlaştırma konusunda önemli bir işlev üstlenmişlerdir. Türkiye de bu süreçte bir taraftan borçlandığı IMF ve DB'nin kendisine sunduğu programları kayıtsız şartsız kabullenirken, diğer taraftan da daha sonra DTÖ kapsamına alınan GATT, GATS gibi çok taraflı sözleşmeleri imzalayarak, yeni liberal politikaları uygulayacağını taahhüt etmiştir. Ayrıca Türkiye, içerisinde yer almak istediği AB'nin de aynı yöndeki taleplerini kabullenmiştir.

Türkiye'nin özellikle 1994 ve 2001 yıllarında yaşamış olduğu krizler, yeni liberal politikalara uyum sağlamasında önemli rol oynamıştır. Zira, 1994 yılındaki krizle birlikte alınan 5 Nisan Kararları ve 2001 krizi sonrasında DB ekonomisti Kemal Derviş'in ekonomiden sorumlu bakanlığa getirilmesinin ardından hızla Meclisten geçirilen ve 'Derviş Yasaları' olarak da bilinen düzenlemeler, Türkiye'nin süratle bu uyum sürecine eklenmesini sağlamıştır. 2002 yılında erken seçimle tek başına iktidara gelen AKP de gerek seçim bildirgesinde gerekse hükümete geldikten sonra yayım-

ladığı Acil Eylem Planı ve Hükümet Programları'nda, ulusal sermayenin ve uluslararası kurumların talepleri doğrultusunda yeni liberal politikaları hızla yaşama geçireceğini taahhüt etmiştir.

Gerçekten de AKP'nin iktidara gelmesiyle birlikte, gerek üretim süreci ve çalışma ilişkilerini esnekletiren uygulamalar yasallaştırılmış gerekse devleti liberalleştiren yeniden yapılanma süreci hızlandırılmıştır. Bu doğrultuda bir taraftan, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve alt yapı gibi kamu hizmet alanları özelleştirilmiş ya da piyasa koşullarına göre işler hale getirilmiştir. Diğer taraftan ise Kamu Yönetimi Temel Kanunu, Kamu Personel Reformu, Yerel Yönetimler Kanunu, Sosyal Güvenlik Reformu ve GSS gibi düzenlemelerin bir çoğu yaşama geçirilmiştir.

Böylece, sermaye kesiminin ve uluslararası kurumların talebi olan 'mali disiplin' sağlanmış ve 1984 yılında 12 Eylül Darbesi'nin baskıcı düzeninde sağlanan bütçe fazlası, 22 yıl aradan sonra 2006 yılının Ocak-Haziran 2006 döneminde tekrar gerçekleşmiştir. Sermaye kesimi ve uluslararası kurumları son derece memnun eden bu gelişmenin bütçe üzerinde ortaya çıkartmış olduğu birkaç çarpıcı sonuç şu şekilde özetlenebilir:

• Vergi gelirleri içerisinde 1980 yılında yüzde 37 olan dolaylı vergilerin payı, 2005 yılında yüzde 73'e çıkmıştır (Kurumlar vergisi oranının yüzde 30'dan yüzde 20'ye çekilmesiyle 2006 yılında dolaylı vergilerin payı daha da yükselmiştir.).

• Kamuda personel azaltılması ve ücretlerin baskılanmasına bağlı olarak, 1980 yılında toplam bütçe giderleri içerisinde yüzde 30.6 olan personel giderlerinin payı, 2003 yılında yüzde 21.5'e düşmüştür.

• Kamu yatırımlarının toplam bütçe giderleri içerisindeki payı 1980'de yüzde 17.2 iken bu oran 2003 yılında yüzde 5.1'e düşmüştür.

• 1985 yılında yüzde 14.2 olan eğitim harcamalarının payı, 2003 yılında yüzde 11.2'ye, aynı dönemde sağlık harcamalarının payı yüzde 3.1'den 2.7'ye, alt yapı harcamalarının payı ise yüzde 22.7'den yüzde 8.3'e düşmüştür.

• Toplam bütçe giderleri içerisinde 1980 yılında yüzde 2.7 olan iç ve dış faiz ödemeleri 2003 yılında yüzde 41.7'ye yükselmiştir.

Mali disiplin uygulaması ile ortaya çıkan tablo da göstermektedir ki Türkiye’de sermaye dışı toplum kesimlerinin gelirlerinden vergilere giden pay her geçen gün artmaktadır. Buna karşılık, Anayasa’da yurttaşlık hakkı olarak da tanımlanan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlara bütçeden ayrılan pay ise giderek azalmaktadır. Bu alanlara yapılan mevcut harcamalar da büyük ölçüde kâr amacıyla bu alanlarda faaliyet gösteren sermayedarlara aktarılmaktadır. Böylece, ekonomi politikalarındaki diğer uygulamaların da sonucu olarak giderek işsizleşen, yoksullaşan geniş toplum kesimleri, en temel insan hakkı olan eğitim, sağlık olanaklarına ulaşamamaktadır.

Bu konuda en çarpıcı sonuçlar hiç kuşkusuz sağlık alanında ortaya çıkmaktadır. Mali disiplin anlayışının gereği olarak, bir taraftan personel giderlerinin düşürülmesi amacıyla sağlık emekçilerinin yaşam koşulları ve dolayısı ile nitelikli sağlık hizmeti sunma olanakları ortadan kalkmaktadır. Diğer taraftan ise yine mali disiplin gerekçesiyle sağlıktan ‘tasarruf’ edilmesi adına yeterli gelire sahip olamayanların ölüme terk edilmesi anlamına gelen düzenlemeler yapılmaktadır.

Tüm bunlar da göstermektedir ki Türkiye, kapitalist sistemin yeni liberal dönüşüm sürecinin bir gereği olan, devleti yeniden yapılandırma çabalarını başarıyla yaşama geçirmiştir. Artık, Anayasa’nın 2. maddesi dışında Türkiye’de sosyal devletten söz etmek mümkün değildir. Bu sonucun ortaya çıkmasında en önemli etken, toplumsal sınıflar arasındaki güç ilişkilerinde sermaye sınıfının üstünlüğünü mutlak olarak sağlamış olmasıdır. Emekçi sınıflar, sermaye sınıfının üstünlüğünü ortadan kaldırarak tekrar bir denge oluşturmaya kadar da bu durum devam edecektir. Emekçi sınıfların, sermaye karşısında dönüştürücü bir güç oluşturabilmesi için ise gerekli koşul, tarihsel süreçte de görüldüğü gibi sınıfsal bir perspektif içerisinde yürütecekleri mücadeleye bağlıdır.

Kaynaklar

1. Sosyalizm Ansiklopedisi, cilt 1, s: 307, İletişim Yayınları.
2. Müftüoğlu Özgür, “Tarihsel Süreçte Bir Parantez: ‘Sosyal Güvenlik Hakkı’”, Toplum ve Hekim, Mert-Nisan 2005, Cilt 20, Sayı 2, (83-86).
3. Müftüoğlu Özgür, 2003, ‘Üretim Süreçlerinde Değişim, Çalışma Hayatı ve Sendikalar’ KESK, Değişim Sürecinde Kamu Hizmetleri ve Sendikal Politikalar Sempozyumu, 1-2 Şubat 2003, Ankara, (17-27).

4. Güler Müftüoğlu Berna, ‘Sosyal Güvenlik Sisteminin Dönüşümünü Etkileyen Aktörler’, TES-İŞ Dergisi, Şubat 2006, (64-67).
5. Önder İzzettin, “Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye’de Devletin Yeri ve İşlevi”, İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar (Korkut Boratav’a Armağan), Derleyenler A.H.Köse, F.Şenses, E.Yeldan, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, (249-286).
6. Altıok Metin., ‘Yeni Liberal İstikrar ve Yapısal Uyum Programları: Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kriz’, Praksis, Sayı:5, Kış 2002, (77-130).●

“AKP Hükümeti başarılarına bir yenisini daha eklemiş (!) Nasıl mı? 22 yıldan bu yana ilk kez bütçenin fazla vermesini sağlayarak tabii...”

Açık vermemek için yapılması gereken, daha fazla çalışıp gelirleri artırmak ve daha az harcama yapıp giderleri azaltmaktır. Bunun için de ‘disiplin’li olmak gerekir elbette.

Devletin gelirlerinin en önemli kaynağı vergilerdir. AKP Hükümeti’nin bu başarısının önemli bir ayağı topladığı vergi gelirlerindeki artıştır. Evet, vergi gelirleri artmıştır. Ama kimden alınan vergilerin geliri artmıştır? Bilindiği gibi devlet, sermaye kesiminden vergiyi esas olarak kurumlar vergisi ile alır. Sermaye dışındaki diğer toplum kesimlerimden ise KDV, ÖTV gibi dolaylı vergiler ve gelir vergisi aracılığı ile alır.

Türkiye’de 1980 yılında sermaye dışı toplum kesimlerinden alınan dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki oranı yüzde 37 imiş. AKP’nin hükümete geldiği 2002 yılına kadar bu oran yüzde 66’ya çıkmış. AKP, vergi yükünü toplumun üzerine yıkmaya politikasına aynen devam etmiş ve 2005 yılında dolaylı vergilerin payı yüzde 73’e çıkmış. Hükümetin şimdi aldığı bir kararla sermayeden alınan kurumlar vergisi oranı yüzde 30’dan yüzde 20’ye indiriliyor. Bu da sermaye dışındaki toplu kesimlerinin üzerindeki vergi yükünün daha da artacağı anlamına geliyor...

Gelelim bütçenin fazla vermesindeki diğer etkene, yani harcamalara. Disiplinin esas kendini gösterdiği yer bu harcamalar ayağıdır. Öyle ya ‘ayağı yorgana göre uzatmak gerekir’. Ama burada önemli olan hangi harcamaların kısıtlanacağına yönelik tercihlerdir...

Devlet bütçesinde harcamaların disiplin altına alınması da benzer bir durumdur. Hükümet ‘mali disiplin’ istiyorsa bir tercihte bulunacaktır. Ya sermaye kesimine ve yandaşlarına yönelttiği hortumları kesecek ya da ‘mali disiplin’ diyerek, eğitimden, sağlıktan, sosyal güvenliklerden ve ücretlerden kesintiler yapacaktır.

AKP Hükümeti’nin bütçe fazlası verirken tercihi açıktır. IMF, DB ve AB’nin de katkılarıyla, sermaye dışı toplum kesimlerinden elde ettiği kaynağı, doğrudan sermayeye ve yeni sermayedar adayı yandaşlarına aktarmaktadır. Bunun karşılığı olarak da sağlıktan, eğitimden, sosyal güvenliklerden kaynaklar kısılarak, diğer bir ifade ile ‘tasarruf’ edilerek ‘disiplin’ sağlanmaktadır...

Sözün özü: Bütçenin bundan önce fazla vermesi, 22 yıl öncesi olan 1984 yılına yani, 12 Eylül Darbesi’nin yarattığı baskıların sonuçlarının alındığı yıllara denk gelmektedir. O dönemde bütçenin fazla vermesinin nedeni emekçilerin, sermaye karşısındaki sesinin asker darbesi ile susturulmuş olmasıdır...”

(16 Haziran 2006, Özgür Müftüoğlu/Evrensel)